

Summary

THE SLOVENE »LITERARY SALON IN GREEN«

The term 'literary salons' is usually associated with gatherings of authors organized by members of the ruling class. National subordination and social underdevelopment are the reasons why Slovenes did not get beyond a few attempts to organize salons. Paradoxically, a turning-point did not occur until the Second World War when, in the midst of the greatest danger for the whole nation, the most elitist literary salon was established in the Rog head-quarters of the revolutionary movement against the occupying forces. Besides politicians and military tacticians, two important writers, Edvard Kocbek and Jože Brejc (a. k. a. Javoršek) and the critic Josip Vidmar also took part. Although the politicians demanded that art be pragmatic, the writers defended the belief that art should be autonomous. Because the political-military and artistic notions of creative writing were considerably different, the Green Salon was abolished by the politicians. After the war, peaceful coexistence could not be resumed. Moreover, the destiny of the former members of the salon proves that an idyll between politics and art is impossible.

Olga Kunst-Gnamuš

UDK 801.5:808.63-5

Pedagoški inštitut pri Univerzi Edvarda Kardelja v Ljubljani

OD OBLIKE PREK POMENA DO SMISLA BESEDILA

1. Prelomna mesta v strukturi površine

Namen tega prispevka je dokazati, da razčlemba površinske strukture ločenih stavkov na sestavine (stavčne člene) ne zadošča za pomensko razlago stavka, njegovo umestitev v sobesedilo in razumevanje njegovega pragmatskega sporočila. Morda se bo to dejstvo pokazalo kot samoumevno, kot nekaj, kar ni treba posebej dokazovati. Toda namen razprave je prav prelom s samoumevnostjo in zdravorazumarstvom. Samoumevnost in zdravorazumarstvo ni zdrava naložba za razvoj znanosti (to sploh ni naložba, ampak ruvanje njenih korenin); z njo je mogoče shajati le tako dolgo, dokler so domači znanstveniki samo uporabniki tujih teorij in se ukvarjajo le z uporabnimi znanostmi in dokler ne začnemo razvijati znanosti in raziskovanja kot množične dejavnosti. To bo mogoče preseči le, ko bodo metode znanstvenoraziskovalnega mišljenja prodrle v vzgojo in izobraževanje, začneši z univerzo in od nje navzdol, vse do osnovne šole.

Naša šola in šolniki še vedno težijo k rezultativnemu učenju, k prevzemanju in prenašanju tuje učenosti; raziskovalne metode dela si počasi utirajo pota. Celo do že danih možnosti je čutiti odpor. Tako npr. veliko vemo o pomenoslovju in pragmatiki, a še vedno visimo z dušo in telesom samo na slovnici. Skušajmo dokazati, kje odpovedo slovnčni koncepti, temelječi na strukturi jezikovne površine.

a) Razkritje pomena

Jezikoslovje je bilo prisiljeno priznati nezadostnost površinske obravnave jezika tisti hip, ko je bila ta tudi neizpodbitno dokazana in je bilo znanstveno kapitulacijo nujno podpisati,¹ to je ob primerih pomensko dvoumnih stavkov:

(1) *Izbira delavcev poteka skladno z družbenim dogovorom.*

Na podlagi analize površinske strukture stavka pomensko ni mogoče razložiti. Ne ve se, ali delavci izbirajo ali pa so le izbirani. Nasprotno pa se je hkrati pokazalo, da je isto vsebino mogoče izraziti na sinonimne načine:

(2) *Pregledali so mu želodec in odkrili rano.*

Pri pregledu želodca so mu odkrili rano.

Da bi razrešil te primere, ki jih ni mogoče pojasniti, če upoštevamo samo površinsko strukturo, Chomsky vpelje pojem globinske strukture, ki podaja tak opis stavkov, ki omogoča razložiti pomen.²

Že na tem mestu kaže opozoriti na misel, ki se ponuja: pomenska obravnava jezika je razlagalno uspešnejša, razkrije prikrite pomenske plasti. Toda s temi robnimi primeri zajeti pomeni nikakor niso izjema. Kot vselej se bo tudi tu pokazalo, da zavrženi primeri vladajoče teorije (to je tisti, ki jih ta ne zmore razložiti) postanejo nosilni temelj nove. Pomenoslovna obravnava jezika bo razkrila, da pravzaprav razumemo veliko manj, kot vemo in kot smo pripravljeni priznati. Govorica sicer učinkuje na nas, toda to ni dokaz, da jo dejansko tudi reflektiramo.

Na opisanem mestu se je strukturalizem površinskih struktur prevesil v pomenoslovno raziskovanje jezika. Začetna postavka teh raziskav je bila, da je jezik izraz človeka kot razumskega bitja, bitja mišljenja in mišljenjske naravnosti, in v skladu s to naravnostjo jezikoslovje raziskuje razmerje med izrazom, zunajjezikovno dejanskostjo in razumsko konceptualizacijo. Predpostavlja se, da je opis generativnih pomenotvornih pravil hkrati tudi opis delovanja človekovih možganov (jezik je namreč definiran kot kompetenca, zmožnost tvoriti in razumeti neomejeno število stavkov na podlagi končnega števila tvorbnih pravil).

b) Vpeljava sobesedila

Kadar tvorimo besedilo, v neposrednem sobesedilu poimenovane predmetno-pomenske sestavine praviloma ne poimenujemo na novo, ampak se nanjo le navežemo, za to imamo na voljo razna jezikovna sredstva. Ponazorili jih bomo s preprostim primerom:

(1) *Bili so objestnega vedenja.*

(2) *Veselo jim je segla v roko.*

Končno je spoznala vse tri fante

(3) *(Dva izmed njih) je nekje srečala že poprej.*

(4) *(Nobenega) doslej še ni srečala.*

Končno je spoznala vse tri fante,

(5) *(o katerih) ji je Vesna toliko pripovedovala, osebno.*

(6) *(Mladeniči) so jo predrzno opazovali.*

Kaj nam razkrivajo ti primeri?

Raziskovali bomo, s kakšnimi jezikovnimi sredstvi je realizirana navezava s predmetno-pomensko prvino, izraženo z zvezo vse *tri fante*, v drugem stavku. Hkrati bomo dokazali, da nas analiza površinske strukture drugega stavka pripelje do nerešljivih težav, če ne upoštevamo sobesedila.

(1) Če prevzame obravnavana sestavina v naslednjem stavku vlogo povedka, jo lahko izpustimo, ker so podatki o osebi, številu in spolu ohranjeni v obliki povedka oziroma osebne glagolske oblike:

Bili so (ø) objestnega vedenja.

3. os. mn. (fantje)

(2) Če prevzame sestavina v drugem stavku vlogo predmeta, izpusti ni mogoč, saj pride do razhajanja v sklonu. Podatek o novi skladijski vlogi je realiziran v obliki zaimka:

Veselo jim je segla v roko.

3. os. mn. (fantom)

(3) Do razhajanja lahko pride tudi v številu. Razliko izrazimo z nanovo vpeljanim pridevniškim števnikom:

Dva izmed njih je nekje srečala že poprej.

Dvema izmed njih ni pogledala v oči.

Jedro nastale zveze je v tem primeru pridevniški števnik *dva/dvema*, zaimenska beseda nosi podatek o osebi in stoji v rodilniku v vlogi desnega prilastka.

Pri teh primerih pa se začenjajo težave. Če upoštevamo sobesedilo in realiziramo globinsko strukturo, pridemo do drugačnih izidov, kot če je ne.

Stavčna analiza površinske strukture nam pokaže, da opravlja zveza *dva izmed njih* vlogo predmeta 4, zveza *dvema izmed njih* vlogo predmeta 3. Toda kaj je v zvezi jedro in kaj določilo? Do drugačnih izidov pridemo, če upoštevamo sobesedilo, kot če ga ne.

Če ne upoštevamo sobesedila, imata besedi *dva/dvema* vlogo jedra z desnim samostalniškim določilom *izmed njih*. Če ekspliciramo globinsko strukturo, je izid drugačen: *dva fanta izmed treh fantov*. Še vedno gre za predmet, a števnik opravlja vlogo levega količinskega določila. Ta hip postavimo domnevo, da naši primeri razkrivajo navezovalno motivirano pretvorbo levega pridevniškega določila (*dva fanta*) v jedro, izraženo s posamostljenim pridevniškim števnikom (*dva*), in pretvorbo prvotnega jedra (*fantje*) v desno določilo, realizirano z zaimkom. Razmerje med sestavinama je izraženo s predlogom. Ta hip je upoštevanje sobesedila in globinske strukture omogočilo prepoznanje novega jezikovnega pojava – navezovalne pretvorbe. Ali je to že zadosten dokaz za trditev, da razčlenbe

¹ Opozarjam na presupozicijo te misli: znanost se težko poslovi od vladajoče paradigme, saj njeni nosilci uživajo nje-ne sadove. Odpoved paradigmi je pogosto odpoved socialno pridobljenim privilegijem, ki so posebej nepremakljivi v statičnih družbah.

² Tu ni mogoče podati opisa pomenoslovnih obravnav; začnejo se s predpostavko globinskih struktur (Chomsky, 1957, 1965), sledi opis propozicije in modalnosti (Fillmore, 1968), generativni semantiki gredo do pomenske razčlenbe leksičnih enot (Mc Cavley, 1974), češko funkcionalno pomenoslovje pa vpelje v pomenski opis še členitev na presupponirani in novi podatek.

površine posamičnih stavkov ne podajo izčrpnega opisa jezikovnih pojavov? Zame je, toda skeptiki bodo morda še vedno trdili, da smo opis le zapletli, zato pojdimo v dokazovanju še naprej in vpeljimo primere, ob katere se bodo spotaknili tudi tisti, ki ljubijo preproste analize brez presežkov in ostankov.

(4 a) *Nobenega doslej še ni srečala.*

Stavčna analiza razkrije, da beseda *Nobenega* opravlja vlogo predmeta. Če realiziramo globinsko strukturo *Nobenega fanta doslej še ni srečala*, in jo analiziramo, dobimo še vedno predmet, toda z levim prilastkom *Nobenega*. Ali lahko tudi tokrat govorimo o posamostaljeni pridevniški besedi, ki opravlja vlogo predmeta? Za to rešitev govori tudi dejstvo, da ima zaimensko končnico *-ega*, ki nosi podatke o spolu (nasproti *nobene*), številu (nasproti *nobenih*) in sklonu (nasproti *nobenemu*). Razčlemba govori v prid trditvi, da imamo opraviti s posamostaljenim pridevnikom v vlogi predmeta, tvorjenega s pretvorbo, sestavljeno iz operacij: izpust jedra prvotne globinske zveze (*fante*) in nadomestitev prvotnega določila (vse tri) z novim (*noben*), ki hkrati prevzame novo skladenjsko vlogo in se osamosvoji.

Vprašanje skušajmo izostriti ob naslednjem primeru:

(4 b) *Najmlajšega je že nekje srečala.*

Postavlja se vprašanje, kako se vprašati po stavčni sestavini *najmlajšega*, z vprašalnico *koga ali kaj* ali s *katerega*. Nalogo smo postavili skupini slovenistov (16 poskusnih oseb) in skupini visoko izobraženih laikov. 2 slovenistki sta izrazili dvom, ostali so se odločili za vprašalnico *koga ali kaj* in za stavčni člen predmet 4. Laiki so ravnali drugače. V večjem številu so po besedi vpraševali s *kakšen* ali *kateri*.

pr. 4

|
koga?

|
Najmlajšega je že nekje srečala.

|
katerega?

|
najmlajšega

(pril.)

Končno je spoznala vse tri fante osebno.

Če se odločimo za predmet, imamo opraviti s posamostaljenim pridevnikom. Za to razlago bi govorila primerjava z nemščino, kjer bi imeli *Den Jungsten*.

Če se odločimo za prilastek in upoštevamo sobesedilo, lahko govorimo o izpustu sobesedilno znanega jedra, ki bi mu pripadala vloga predmeta:

Najmlajšega (ø) je že nekje srečala.

|
m. sp., edn., tož. (*fanta*)

Kot v vseh doslej obravnavanih primerih imamo opraviti z izpustom poimenovanja predmetnopomenske sestavine, medtem ko je njena skladenjska vloga vselej realizirana. Po datek o izpuščeni sestavini se – če ima vlogo osebka – ohrani v povedku oziroma osebni glagolski obliki; če ima vlogo predmeta, se pozaimi, če ima vlogo jedra samostalniške be-

sedne zveze, pride do njenega izpusta, podatek o njej in njeni skladenjski vlogi se ohrani v končnici pridevniške besede. V slednjem primeru je težišče sporočila na lastnosti sestavine in je predmetnost samo presuponirana. Zato bi se kazalo odločiti za vprašanje *kateri/kakšen/čigav*, torej za prilastkovo vlogo in opozorilo o izpustu predmeta. Ta predlog bi želela podpreti s soočanjem teoretično izpeljane rešitve z dejansko rabo. Skušajmo razvozlati, kako se v naših primerih dejansko vprašujemo. Oglejmo si pogovor v naslednjem položaju:

A: *Ali mi, prosim, pokažete rokavice.*

B: *Katere želite, volnene ali usnjene?*

A: *Pokažite mi oboje.*

V dejanskosti se vprašujemo s *kateri*, torej po lastnosti predmetnosti, ki je znana iz sobesedila.

Da bi teorijo jezika približali dejanskosti, bi naše primere morali obravnavati tako, da bi upoštevali sobesedilo. Vpeljava sobesedila omogoča rešiti neskladje med dejstvi oziroma rabo in teorijo, hkrati pa obogati jezikovni opis s pravili, pomembnimi za nastajanje besedil. Ta so naslednja: iz sobesedila znane predmetnopomenske sestavine v besedilu ne poimenujemo znova. Ohranimo le podatek o njeni skladenjski vlogi.

a) Če opravlja vlogo osebk, je ta podatek ohranjen v povedku oziroma osebni glagolski obliki:

Peter se je nepričakovano vrnil domov. Presenečen je (\emptyset = Peter) opazil, da v njegovi sobi gori luč.

b) Če opravlja vlogo predmeta, ga pozaimimo:³

Peter se je nepričakovano vmil domov. V nabiralniku ga je (= Petra) čakalo pismo.

c) Če je jedro samostalniške besedne zveze, ga lahko izpustimo, podatek o njem je ohranjen v obliki določila:

Peter se je nepričakovano vmil domov. Utrujen (\emptyset = Peter) je trkal na vrata, a se ni nihče oglasil.

Tu se ponuja misel, da bi kazalo povedkov prilastek razlagati pretvorbno.

(5) Študentom je delal težave naslednji primer navezovanja:

Končno je spoznala vse tri fante, o katerih ji je pripovedovala Vesna, osebno.

Študenti niso uspeli dokazati, zakaj je beseda *kateri* v tem primeru pridevniška beseda, upošteva je skladenjska in oblikoslovna merila. Vendar težava ni tako velika, saj ima beseda *kateri* za pridevniško besedo značilne oblikoslovne lastnosti, z jedrom se ujema v spolu, sklonu in številu:

fant, o katerem
dekle, o kateri – ujemanje v spolu

fant, o katerem
fantje, o katerih – ujemanje v številu

³ V tej izjavi je skrita misel, da se bistvo pojava vselej ne zakriva, ampak se realizira pojavno, le da ga v danih teoretičnih okvirih ne znamo videti. Zaimenska beseda v vlogi sobesedilnega navezovanja nam pove naslednje: da lahko opustimo podatek o predmetnopomenski sestavini, ohranjamo pa podatek o skladenjski vlogi. Ti so realizirani z oblikoslovnimi sredstvi. Besede, ki opravljajo vlogo osebk, predmeta ali jedra samostalniške besedne zveze v raznih vlogah, imajo na voljo različne oblike navezovanja.

fant, h kateremu – ujemanje v sklonu
fant, za katerega

Skladenjsko razmerje med jedrom in določilom je realizirano na nenavaden način. Pojasniti ga je mogoče z vpeljavo globinske strukture: *fant, o tem fantu...*

Ponovljeno jedro (fant) je izpuščeno, kazalni zaimek je nadomeščen z oziralnim *kateri* (videti je, da vsebuje prvino kazalnosti – em – in oziralnosti –kr –).

(6) Primer s stališča obravnavanih vprašanj ni zapleten; ponovljeno predmetnopomensko prvino smo preimenovali in tako dodali nove modalne pomenske odtenke.

c) Okoliščine generirajo smisel

Podobno kot je strukturalizmu površinskih struktur spodrsnilo ob pomensko dvoumnih stavkih, se pomenoslovje zlomi ob stavkih, katerih dobesedni pomen se ne sklada s sporočenim (smislom ali sporočilom). Besedilo

Pazi, tla so spolzka

se lahko sklada z dobesednim pomenom, kadar naslovnik zares hodi po spolzkih tleh in ga z izrekanjem želimo opozoriti na nevarnost. Lahko pa si mislimo položaj, ko naslovnik udobno sedi v naslonjaču in ga z izrekanjem stavka opozarjamo ali mu celo grozimo, da so njegova dejanja nepremišljena in ga lahko pripeljejo v težave. Da bi razumeli smisel besedila, moramo poznati in upoštevati okoliščine.

2. Besedila razčlenjujemo iz treh zornih kotov

Za primer vzemimo preprosto besedilo,⁴ izraženo z eno samo povedjo:

(1) *Ali si že prišel?*

a) Dostop do sporočila nam omogoča oblikovna, izrazna, materialna ali fizična pojavnost besedila – površinska struktura. Sporočilo je realizirano črkovno (če ga preberemo, glasovno; glasovna realizacija je prvotna, črkovna drugotna). Najmanjša enota fizične pojavnosti je glas ali črka. Glasovi oziroma črke sestavljajo besede in njihove sestavine, te se povezujejo v večje strukturne enote, v našem primeru so urejene v stavke.

b) Toda glasoslovna, oblikoslovna in skladenjska razčlemba za razumevanje ne zadostuje. Vprašati se je treba po razmerju med izrazom (I) in pomenom besedila, po razmerju med zaznamujočim in zaznamovanim. Kakšna je pomenska zgradba našega besedila? V njem je opisana struktura dogodka, katerega jedro izraža glagol *priti*; ta potrebuje kot obvezno pomensko dopolnilo vršilca dejanja, tistega, ki pride, določiti pa je mogoče tudi okoliščine dejanja. To pomensko sestavino imenujemo propozicijo P: p = priti, vršilec, cilj.

V besedilnem pomenu pa so izražene še druge pomenske sestavine: vlogo vršilca je prevzel naslovnik, 2. oseba (si), dogodek se je udejanjil pred izrekanjem besedila (preteklik *si prišel*), sporočevalec naslovnika vprašuje po opisanem dejanju (Ali si prišel?). Toda čemu nekoga, za katerega vemo, da je že prišel, po tem dejanju še vpraševati? Naše besedilo izraža, da sporočevalec – tisti, ki besedilo izreka – naslovnika ni pričakoval in z izrekanjem vprašalne povedi ne vprašuje, ampak izraža neskladje med pričakovanjem in

⁴ Izraz besedilo (B) nam pomeni oblikovno ali izrazno realizacijo sporočila, in sicer iz ene ali več povedi.

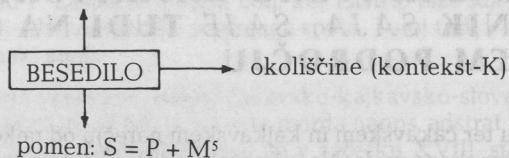
dejanskostjo. To neskladje je izraženo z besedo že. To so modalne ali naklonske sestavine pomena:

M = vršilec je naslovnik, 2. os.; skladijski naklon – odločevalno vprašanje (*ali* in sprejrnjeni besedni red *si prišel*), neskladje med pričakovanjem in dejanskostjo (*že*). Naklonska ali modalna sestavina vstavi dogodek v čas, z izbiro skladijskega naklona izrazi razmerje do dejanja, določi dogodek glede na udeležence sporazumevanja oziroma osebe.

c) S stališča rabe si lahko postavimo še naslednje pomembno vprašanje: Kdaj je smotno tako poved izreči, komu in s kakšnim namenom? Kakšno govorno dejanje je mogoče z njenim izrekanjem opraviti? Pomenska razčlemba na postavljena vprašanja ne odgovarja. Lahko si mislimo položaj, v katerem z izrekanjem tega besedila izrazimo – hote ali nehote – neprijetno presenečenje nad naslovnikovim prihodom. Lahko pa le začudenje, da je prišel tako hitro. Učinek, ki ga dosežemo, je odvisen od tega, ali smo naslovnika težko pričakovali in smo se njegovega prihoda veselili, ali pa nas je njegov prihod neprijetno presenetil. Pri razumevanju besedila in njegovi rabi je treba upoštevati okoliščine ali kontekst.

Vprašanja, povezana s tvorjenjem in razumevanjem besedila, lahko povzamemo z naslednjim narisom:

oblikovna ali fizična pojavnost (O)

To so tri vprašanja, s katerimi se ukvarja sodobno jezikoslovje (pomenoslovje ali semantika, pragmatična obravnava in strukturalizem površinskih oblik) in ki so, kot smo skušali dokazati, pomembna tudi s stališča rabe.

Kljub dolgoletnim prizadevanjem, da bi jezikovno vzgojo obogatili s prvimi pomenke in pragmatične obravnave, je v šolah še vedno najbolj uveljavljena slovnična obravnava jezikovne površine.

Summary

FROM FORM TO MEANING TO THE MESSAGE OF A TEXT

In her article, the author wants to demonstrate that breaking down the surface structure of an isolated sentence into its component parts of speech is insufficient for explaining it semantically, placing it in context and understanding the pragmatic message of the text i. e. its sense. The relation between the surface structure of a sentence and

⁵ Bralec lahko dobi natančnejši uvid v propozicijsko in modalno pomenoslovje v delih J. Toporišič (1976, 1982), O. Kunst-Gnamuš (1981, 1984).

its meaning on the one hand and the meaning and the pragmatic message on the other hand is not transparent, immediate, or fully expressed. Semantics discloses rules mediating between meaning and expression whereas pragmatics deals with principles which help us to deduce the message of a text from its word-to-word meaning.

In the first part of the article, the author identifies the focal points in the surface structure which lead to an understanding of meaning, context and message. In the second part, she gives an example of the semantic and pragmatic analysis of a text expressed by a sentence. A great deal of work lies before us if we want to go beyond the grammar-based teaching in our schools and replace it with a semantic and pragmatic approach.

Mate Šimundić

Pedagoška fakulteta v Mariboru

UDK 808.63-3:808.62-087

SLOVENSKO-ČAKAVSKO-KAJKAVSKI SAMOSTALNIK SAJA, SAJE TUDI NA ŠTOKAVSKEM PODROČJU

V slovenskem jeziku ter čakavskem in kajkavskem narečju od nekdaj obstaja samostalnik *saja, saje*, oboje ženskega spola. Na južnočakavskih otokih je redno *sojo*, torej v skladu z izgovorom a > o. Besedo *saja, saje* najdemo v slovarju F. Vrančiča (prvem hrvatskem slovarju, objavljenem 1595), potem v slovarju I. Belostenca, J. Habeliča, F. Sušnika in P. Rittera Vitezovića. V obliki *čade* in *sađe* nastopa v slovarju J. Mikalja. V Šulekov Hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik znanstvenog nazivlja (1874) je prišla v različicah *sađe, čade, gar*. Velja torej, da je zastopana skoraj v vsej starejši hrvatski leksikografiji, tj. od XVI. do XIX. stoletja.

Samostalnik *saja, saje* imajo v svojih delih tile stari hrvatski pisci: M. Vetranović, D. Ranjina in F. Lastrić. Vetranović piše *sadje (sađe)*, Ranjina *sađe*, Lastrić *saje*. Filip Lastrić je bil rojen l. 1700 v vasi Očevija v pokrajini med Olovom in Varešem, torej v Bosni. Za obravnavano besedo je ta podatek precej pomemben.

Za izvor samostalnika *saja, saje* se predpostavlja psl. *sadia*, kar je po jotaciji v štokavskem narečju dalo *sađa, sađe*, v slovenskem jeziku ter čakavskem in kajkavskem narečju pa *saja, saje*. Mimogrede naj omenimo, da je v stsl. *sažda, bolg. sažda, saždi, mak. sađa, belorus., rus. in ukr. sáža, gornjeluž. sazy, dolnjeluž. dial. saze, slovaško sadza, češ. sáže, polj. sadze* in lit. *súodžiai*. Sorodne besede so tudi v nekaterih germanskih jezikih, kar potrjuje praindoevropski izvor.

V hrvatskem ali srbskem standardnem jeziku obstaja samo samostalnik *čađa, ž.*, in *čađ, ž.* Prva oblika se uporablja v hrvatski književnosti, druga v črnogorski in srbski, v bosensko-hercegovski se obe prepletata.

Septembra 1981 sem proučeval govore okrog rudarskega mesta Kaknja, v Bosni, za potrebe bodočega dialektološkega atlasa bosensko-hercegovskih govorov. En vprašalnik sem izpolnil v vasi Sopotnica, drugega v Vukanovičih. Sopotnica leži okrog 8 km zahod-